

ARCHAEOLOGIA BELGICA

229

F. LAUWERS & L. VAN IMPE

HET URNENVELD OP HET
RANSTVELD TE RANST

BRUSSEL

1980

Z
5

Z
5

ARCHAEOLOGIA BELGICA

ARCHAEOLOGIA BELGICA

229

DR. M. J. VAN DER KAMMEN

Studies en verslagen uitgegeven door de
Nationale Dienst voor Opgavenged

HET URNENVELD OP HET RANSTVELD TE RANST

HET URNENVELD OP HET
RANSTVELD TE RANST

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Dir. Dr. H. Roosens

Studies en verslagen uitgegeven door de
Nationale Dienst voor Opgravingen
Jubelpark 1
1040 Brussel

Etudes et rapports édités par le
Service national des Fouilles
Parc du Cinquantenaire 1
1040 Bruxelles

© Nationale Dienst voor Opgravingen

D/1980/0405/8

ARCHAEOLOGIA BELGICA

229

F. LAUWERS & L. VAN IMPE

HET URNENVELD OP HET RANSTVELD TE RANST

BRUSSEL

1980

INLEIDING

Het is ongeveer 900 m ten zuidoosten van de kerk van Ranst, op de zachte zuidoosthelling van de bijna onmerkbare hoogte waarop de dorpskom ligt, dat in 1968 een nieuw urnenveld ontdekt werd (fig. 1). De vindplaats ligt op het zgn. *Ranstveld* en het terrein en de omgeving zijn er tamelijk vlak en weinig ingesneden. Overal rond de dorpskom verspreid liggen oude kultuurgronden, waarop zich door de eeuwenlange beakkering een dikke humeuze laag gevormd heeft, de zgn. anthropogene humus A-horizont. Onder deze laag werd bij de bewerking van het land, de pleistocene licht-zandleemmantel mettertijd zo aangevreten, dat hier en daar het tertiair glauconietrijk en soms zelfs kleiïg en schelprijk zand aan de oppervlakte komt⁽¹⁾. Het is in de restanten van de zandleemmantel en op de overgang naar de tertiaire lagen dat de prehistorische graven teruggevonden werden.

Het was de heer Fr. Van Beeck, schoolhoofd te Ranst en lid van de Kring voor Heemkunde en Geschiedenis „Doggenhout”, die bij graafwerken in zijn tuin het eerste graf vond (Sie C, perceel nr. 183 1 2) (fig. 1-2). Enige tijd later stootte zijn buur, de heer E. Guldentops, in zijn tuin op een tweede bijzetting (perceel nr. 183 e 2). Een hele tijd nadien vond de heer Van Beeck, vlak naast zijn eerste graf nog een nieuwe bijzetting (graf 24). Een laatste graf tenslotte werd dan nog door de heer Drieskens in zijn tuin opgespit (perceel nr. 183 h 2). Ondergetekende F. Lauwers, voorzitter van de Antwerpse Vereniging voor Romeinse Archeologie (A.V.R.A.), die door de heer L. Peeters van de Heemkundige Kring „Turninum”-Deurne van de eerste vondsten op de hoogte gebracht was, nam na raadpleging van de Nationale Dienst voor Opgravingen contact op met de heer en mevrouw J. Goidts; dezen hadden geen bezwaar tegen proefgravingen in hun tuin (perceel nr. 183 p 2). Aangezien voor de opgraving uitsluitend beroep gedaan kon en mocht worden op de vrije tijd van de leden van de kring A.V.R.A. en van de vrijwillige helpers, kon enkel tijdens de weekeinden gewerkt worden, soms ook al eens op een woensdagnamiddag. Tussen einde oktober 1973 en december 1976 werd gedurende 56 effectieve dagen gegraven, telkens onder leiding van ondergetekende F. Lauwers. Op het perceel van de heer en mevrouw J. Goidts werd een oppervlakte van ongeveer 60 op 23 m onderzocht (fig. 1-2). Aangezien de werkmethode aangepast moest worden aan de beschikbare tijd per week werden slechts kleine

¹ Bodemkaart van België: F. DE CONINCK, *Verklarende tekst bij het kaartblad Schilde 29 W*, Gent, 1963.

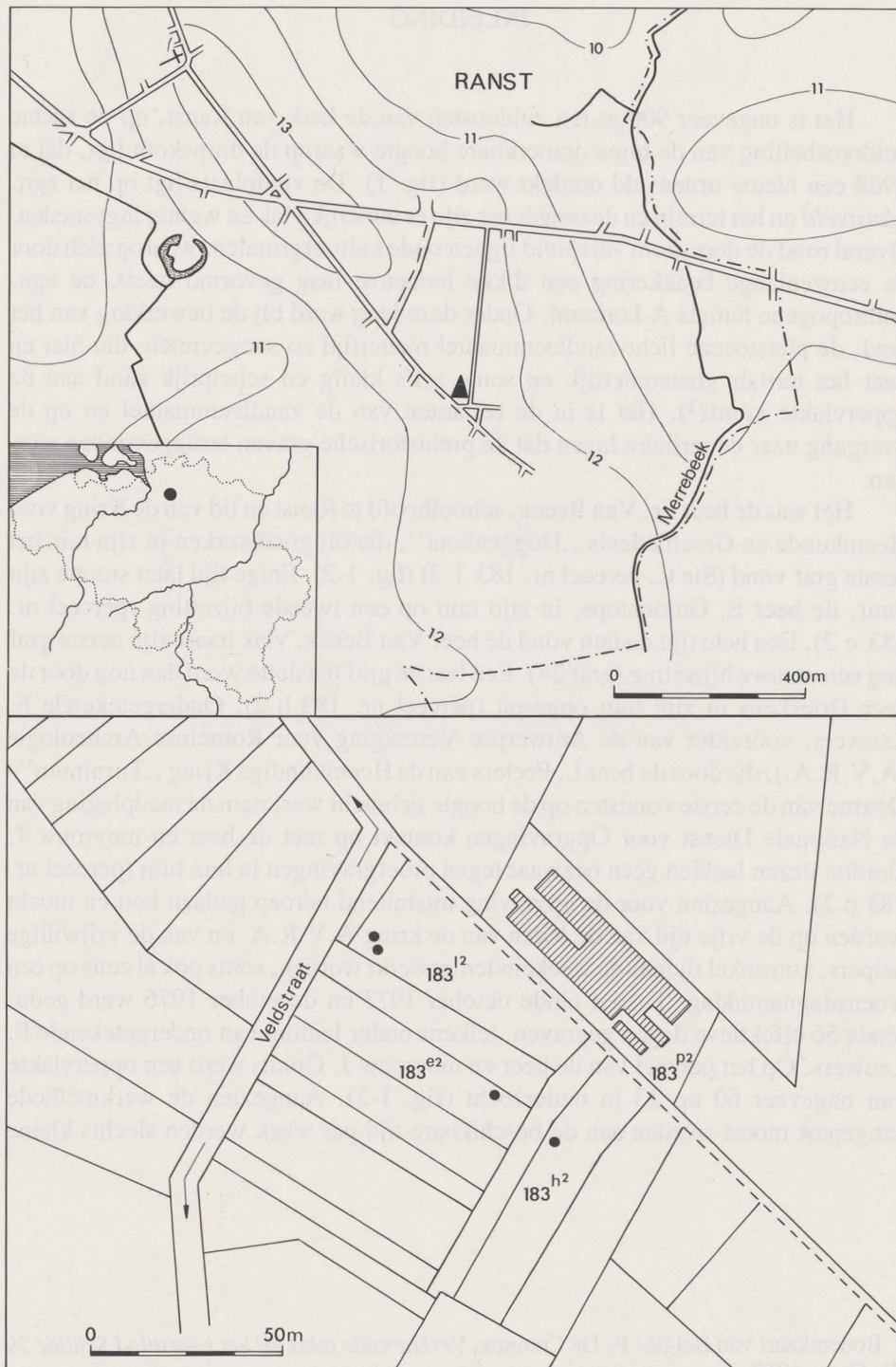

Fig. 1. Situatiekaart en kadasterplan.

sleuven opengelegd; de bankjes tussen de werkputten werden evenwel niet weggenomen⁽²⁾.

Het is hier de tijd om onze dankbaarheid te tonen tegenover de families Fr. Van Beeck, E. Guldentops en J. Goidts voor de bereidwilligheid waarmede zij hun vondsten ter beschikking stelden en voor hun toelating tot graven. Tevens danken wij het bestuur van de gemeente Ranst voor zijn medewerking, natuurlijk ook de leden van A.V.R.A. — vooral de heer en mevrouw K. Staes en de heer A. Jacobs —, de heer Dr. med. P. Janssens voor het anthropologisch onderzoek, tenslotte Mevrouw Fr. Piette-Roloux en de heer R. Vanschoubroek — beiden van de N.D.O. — voor de afwerking van de tekeningen voor deze publikatie.

² Berichten over het onderzoek verschenen in *Archeol.* 1972, 12-13, Pl. IV; 1973, 68 en Pl. IV a-b; 1974, 71-72 en Pl. II b-III a-b; 1976, 64-66 en fig. 15. Eerste rapport: F. LAUWERS, *Een urnenveld te Ranst*, *Ann. Fed. Kringen Oudheidk. Gesch. België (XLIIIe Congr. Sint-Niklaas-Waas 1974)*, 1975, 28-33.

DE GRAVEN

Beschrijving

GRAF 1

Gevonden door de heer Fr. Van Beeck in zijn tuin, perceel Sie C, nr. 183 1 2. Geen gegevens meer over vondstomstandigheden noch graftype. De urn is uit donkergrijze tot zwarte kleiarme gemaakt, heeft een afgerond biconisch profiel, de rand eindigt afgeschuind; de bovenhelft is gehavend; de wand is met een donkerbruin gebakken deklaag afgewerkt en op hals en schouder geglad; onder de buikknik is de wand met verticale trekken bestreken en daarna opnieuw geëffend, zodat de indruk van half uitgewiste vingerstrepen ontstond; h. gerekonstrueerd: 24,7 cm (fig. 3 : 2). Bij deze urn hoort een bijpotje met trechtervormig onderdeel, steil schouderveld en scherp omgeslagen afgeschuind lipje; 4 parallelle ondiepe groeflijnen, onderaan vergezeld van een visgraatband in *Kornstich*, sieren het schouderveld: de groeflijnen werden met een botte spatel, de visgraat met een puntige naald in de klei gezet; de wand is gepolijst; h.: 6,5 tot 7,3 cm (fig. 3 : 3). Verkleuringen op de beenderen wijzen op de aanwezigheid van bijgaven in brons. Krematie: volwassen individu (man?).

GRAF 2

Gevonden door de heer E. Guldentops op perceel Sie C, nr. 183 e 2. Geen gegevens meer over de vondstomstandigheden, noch over het graftype. Uit dit graf komt een brede biconische kom met steile schouderpartij en klein uitstaand randje; de bruine tot beige kleurige wand is goed geglad en hier en daar grijs versinteld; h.: 19 cm (fig. 3 : 1).

Krematie: man (ca. 25 jaar).

GRAF 3

Gevonden door de heer Drieskens op perceel Sie C, nr. 183 h 2. Deze bijzetting zou nog een urnbodem bevat hebben (niet medegedeeld).

GRAF 4

Urngraf³. De grote biconische urn is uit donkergrijze fijne kleiarme gemaakt en op de wand met een beige tot donkerbruin gebakken deklaag afgewerkt, die geglad is en hier en daar sekundair verschroeid; het hele schouderveld is versierd: een geometrische meanderband is bovenaan door een dubbele groeflijn en onderaan

³ Zoals graf 4 eerder werd gepubliceerd — asurn met deksel afgedekt en bijgaven op 2,50 m afstand, cf. LAUWERS, o.c., 29-30 en foto 2 — kan het niet verdedigd worden. De zgn. „bijgaven” maken deel uit van een afzonderlijke bijzetting, verder beschreven als graf 25.

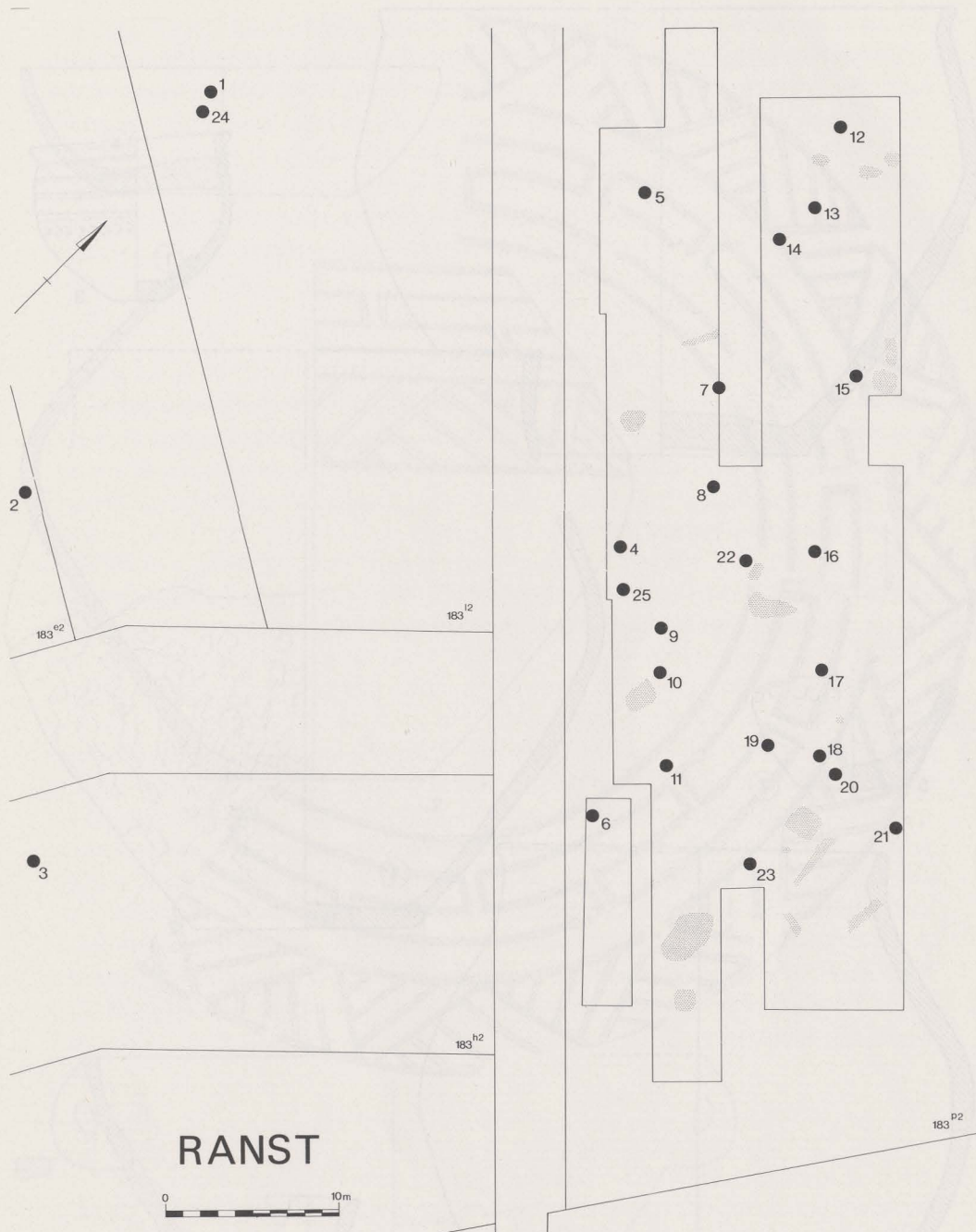

Fig. 2. Algemeen plan.

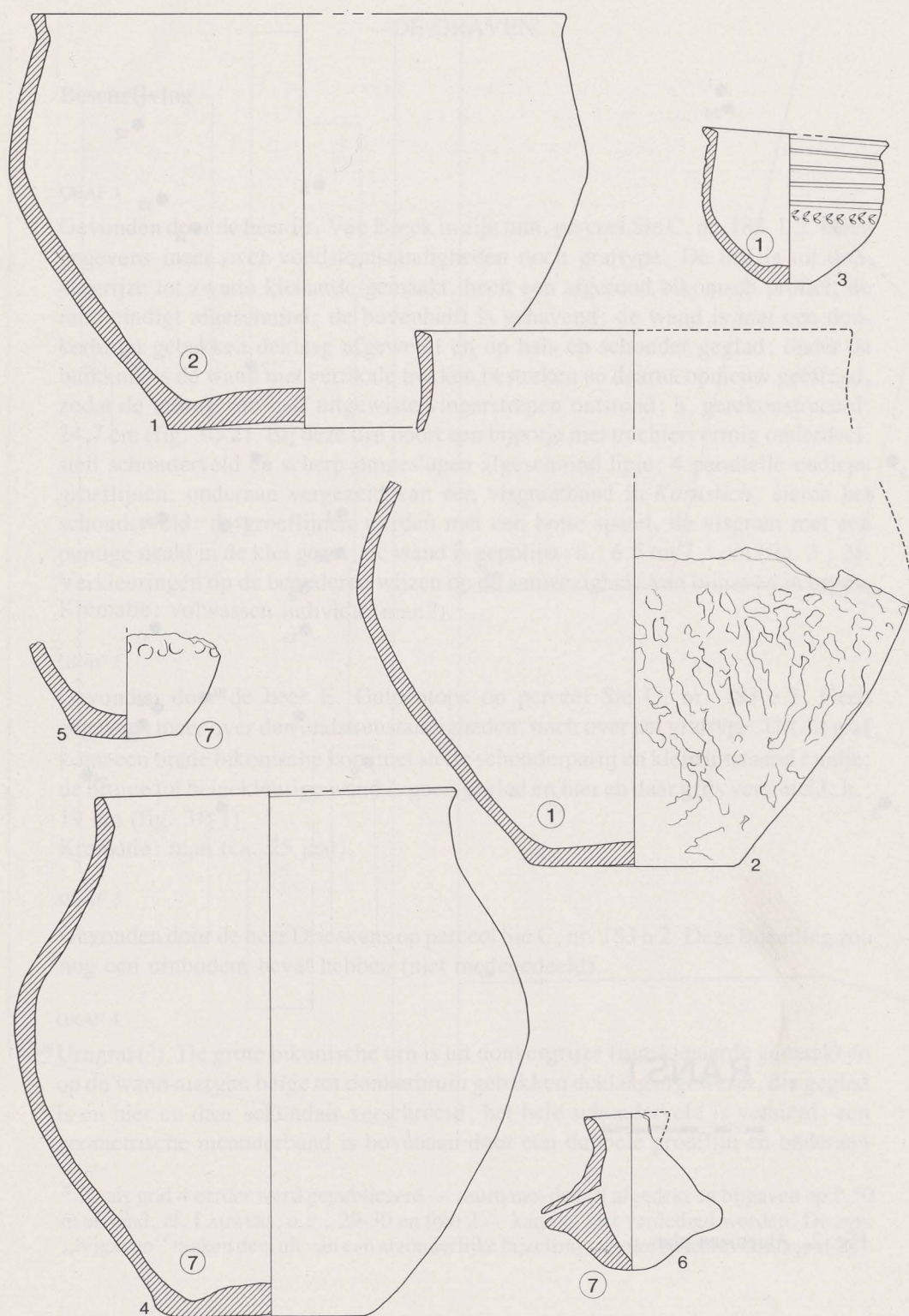

Fig. 3. De graven 1, 2 en 7 (S. 1/3).

Fig. 4. De graven 4, 5 en 9 (S. 1/3: 1-3; 2/3: 4).

door een fries van gearceerde in elkaar grijpende driehoeken afgeboord; heel het motief is met veel zorg getekend en de regelmaat van de dubbele trekken wijst op het gebruik van een tweetandige spatel of botje. Hals en rand moeten al van voor de bijzetting in het graf vernield geweest zijn; h.: 22 cm (fig. 4 : 2). De verbrande beenderen waren in de urn samengebracht en door een schotel afgedekt: deze is uit roodbruine klei-arde gemaakt, heeft een dikke licht gewelfde bodem en een goed gegladde gebogen wand met afgeronde rand; h.: 5,5 cm, diam.: 18 cm (fig. 4 : 1). Het kuiltje, waarin de urn was neergezet was nauwelijks groter dan zichzelf en terug opgevuld met zwart gekleurd zand.

Krematie: Infans II (-15 jaar).

GRAF 5

Gestoord (?) graf. Een ovale kuil van ruim 80 op 60 cm, met lensvormige bodem was gevuld met door houtskool zwart gekleurd zand; het centrum was echter door woelende dieren vernield. Behalve enkele kleine stukjes been lagen in de zwarte vulling de bladgouden bekleding van een open ringetje en geoxydeerde bronskorrels, waarschijnlijk resten van de kern (diam.: ca. 18 mm - fig. 4 : 4); verder nog enkele scherven van een bruine urn met gladde wand. Hoewel het niet met zekerheid uit te maken is of de urn in het graf ooit intact gestaan heeft, menen we dat de bijzetting van het brandrestentype was; plundering is echter niet uit te sluiten.

GRAF 6

Brandafvalgraf. In een ovale kuil van ca. 75 op 40 cm stond een eenvoudige tonvormige urn, gemaakt uit klei-arde waarin veel grof schervengruis verwerkt was; de buitenwand is afgewerkt met een donkerbruin gebakken sliblaag en geglad; één van beide bandvormige oren die tegen de rand gemonteerd stonden is afgebroken; h.: 22 tot 22,5 cm (fig. 5 : 1). Tussen de verbrande beenderen in de urn lag een versmolten stuk van een massieve bronzen armband; bew. l.: 22 mm (fig. 5 : 3). De resten van de brandstapel, houtskool, as en wat stukjes verbrand been waren over de urn heen in de kuil gestort. Op de bodem van de kuil lag nog een ronde kraal uit bruinrode klei-arde; diam.: 20 × 15 mm (fig. 5 : 2).

Krematie: vrouw (ca. 20 jaar, mogelijk iets jonger).

GRAF 7

Urngraf. De kuil rond de urn was amper te zien. De urn heeft een S-vormig profiel met licht uitstaande afgeronde en inwendig breed en steil afgeschuinde lip; ze is uit grove klei-arde gemaakt; de roodbruine tot donkerbruine wand is op de hals slordig geglad en op de onderste helft slechts effen gewreven; h.: 24 cm (fig. 3 : 4). Op de verbrande beenderen in de urn stond de bodem van een bijpotje met ruw bestreken, zelfs licht besmeten roodbruine wand, waarop nog een rij vingernagelindrukken te zien is; bew. h.: 5 cm (fig. 3 : 5). In dit bijpotje had men een zuigflesje gezet,

eivormig met trechtervormig halsje; twee doorboorde tuitjes staan op de wand gemonteerd, juist tegenover elkaar; het is uit zwartbruine fijne klei-
aarde gemaakt, met schervengruis en grind gemagerd; de wand is glad; h: 7,2 cm (fig. 3 : 6)⁽⁴⁾.
Krematie: kind (1ste levensjaar).

GRAF 8

Brandrestengraf (?): concentratie van verbrande beenderen en wat houtskool, zonder duidelijke begrenzing.
Krematie: zuigeling.

GRAF 9

Brandafvalgraf (?), verstoord. In een rond 65 cm groot kuiltje met zwartgrijs zand en houtskoolresten gevuld, stond de trechtervormige kom met 2 oren, uit donker-
grijze met grof schervengruis gemagerde klei-
aarde gemaakt en gladgestreken, hoewel nog oneffen wand; h.: 15 cm (fig. 4 : 3).
Krematie: man (max. 25 jaar).

GRAF 10

Brandafvalgraf. In het noordoostelijk uiteinde van een langwerpige kuil van 55 tot 60 cm breed en minstens 85 cm lang stond de ineengedrukte urn. Ze is uit zwartgrijze klei-
aarde gemaakt en langs buiten met een donkerbruingrijze deklaag afgewerkt; ze is tamelijk groot, biconisch met cylinderhals; de rand is afgebroken; bew. h.: 26 cm (fig. 5 : 5). Met een scherpe spatel of naald werden hals en schouder van een versiering in *Kornstich* voorzien: in visgraat of zigzag op hals en op buik-
knik, terwijl tussen beide enkele friezen met gearceerde driehoekjes lopen. Op de hals is de wand goed geglad, de buikwand onderaan daarentegen is slordig gladgewreven. Tussen de verbrande beenderen in de urn vonden we een grote en een kleine uivormige naaldkop terug; beide zijn massief en in de vuurgloed versmolten; l.: 33 en 16 mm (fig. 5 : 7-8). Op de beenderen in de urn stond een oranje-
kleurig gladwandig bijpotje, biconisch van vorm met steile schouderpartij en scherp uitstaand inwendig afgeschuind lipje; h.: 6 tot 6,7 cm (fig. 5 : 6). Over de urn heen waren de resten van de brandstapel in de kuil gestort.
Krematie: vrouw (25-30 jaar).

GRAF 11

Vernield graf: concentratie van verbrande beenderen en scherven van een donker-
grijzbruine gladwandige urn en een scherf van een roodbruin ruwer potje.

⁴ De bodem van de laat-Neolithische AOO-beker (type 2 II a) gevonden op ca. 2 m afstand van graf 7 mag zeker niet als een stuk van het grafmobielier opgenomen worden, zoals eerder geschreven (cf. LAUWERS, o.c., 29 en 32, foto 5). Bij gebrek aan andere Neolithische elementen in de onderzochte zone, moeten we deze beker louter als losse vondst zien. Over de AOO-groep: cf. S.J. DE LAET, *Prehistorische kulturen in het zuiden der Lage Landen*, Wetteren, 1979, 338-345.

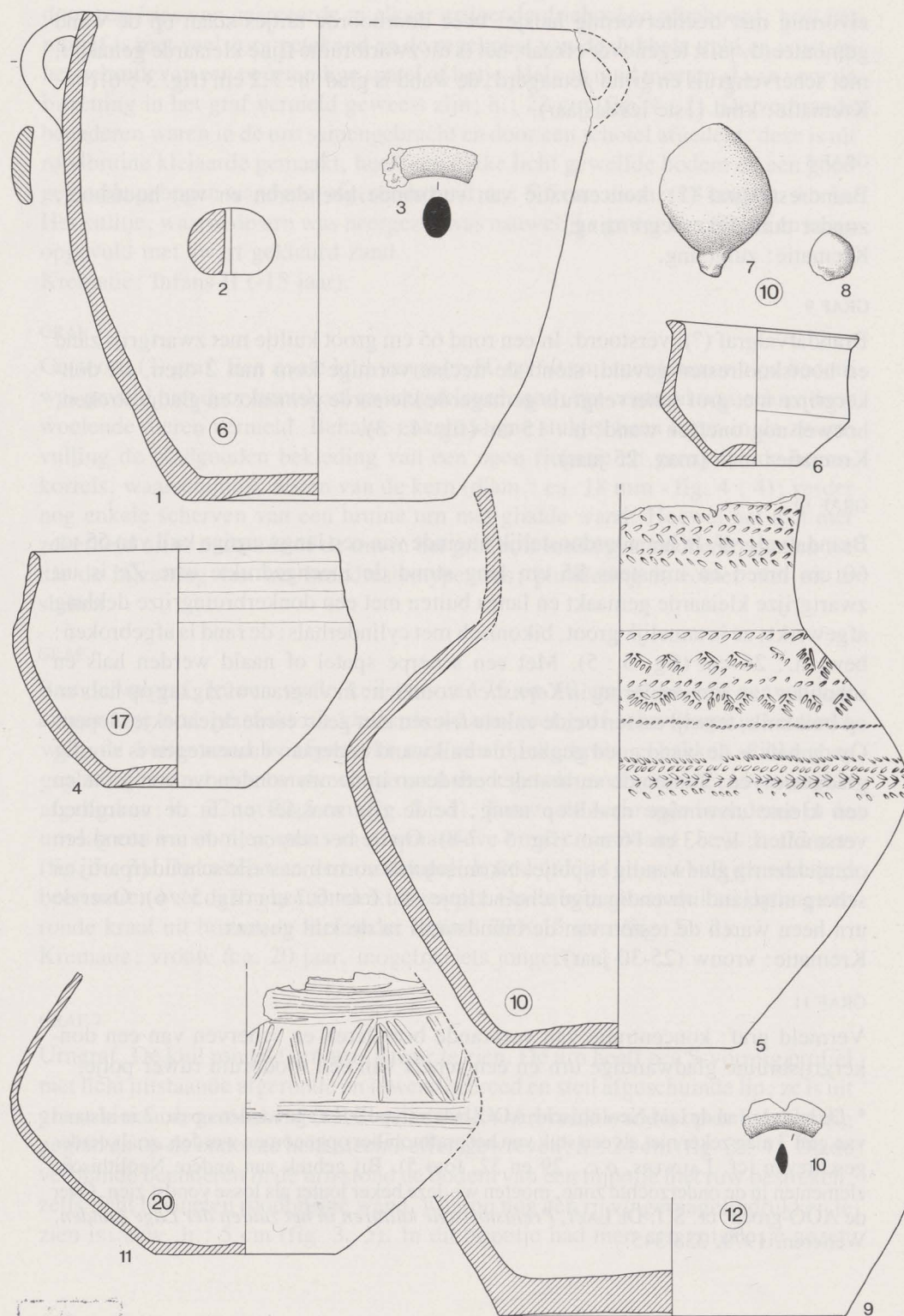

Fig. 5. De graven 6, 10, 12, 17 en 20 (S. 1/3: 1, 4-6, 9, 11; 2/3: 2-3, 7-8, 10).

GRAF 12

Vernield graf (?): verspreid over een afstand van ca. 2 m lagen de scherven van eenzelfde roodbruine dikke en ruwwandige urnbodem en stukjes van een versmolten bronzen armband (fig. 5 : 9-10).

GRAF 13

Vernield graf (?): concentratie van wat verbrande beenderen en scherven van een gladde bleekbruine urn.

GRAF 14

Brandrestengraf, verstoord. Afgerond vierkante kuil, ca. 50 cm groot met donkergrijze tot bruine vulling, waarin stukjes verbrand been lagen; houtskool lag gekoncentreerd op de bodem. Hier en daar lagen kleine scherven, o.a. van een donkergrijze goed gegladde urn met sporen van kanneluurversiering. Gravende dieren stoorden het graf.

GRAF 15

Beendergraf: afgerond rechthoekig kuiltje, 75 op 40 cm groot, met bruingrijs zand gevuld; in het centrum lag het pakket verbrande beenderen.

GRAF 16

Naar analogie met andere graven zou een afgerond-trapezoidale bruingrijze vlek de bodem van een bijzetting kunnen zijn: er lagen nog wat stukjes houtskool, maar geen beenderen meer.

GRAF 17

Urngraf. In een onregelmatige min of meer ronde kuil, ca. 75 cm groot en gevuld met bleekgrijs en geel zand stond een zwartbruine kom, waarvan de wand afgewerkt is met een roodbruine fijne deklaag die goed gepolijst is; de licht naar binnen neigende randpartij lijkt door de aanwezigheid van 4 horizontale kanneluren ingesnoerd; de rand is gefacetteerd; h.: 11 cm (fig. 5 : 4).
Geen verbrande beenderen meer.

GRAF 18

Brandrestengraf. Klein kuiltje van ca. 50 cm doormeter met houtskool en verbrande beenderen.

GRAF 19

Brandrestengraf, verstoord. Een ovale kuil van ca. 80 op 50 cm bevatte een mengeling van zwartbruin tot bleekgrijs zand, houtskool, verbrande beenderen en

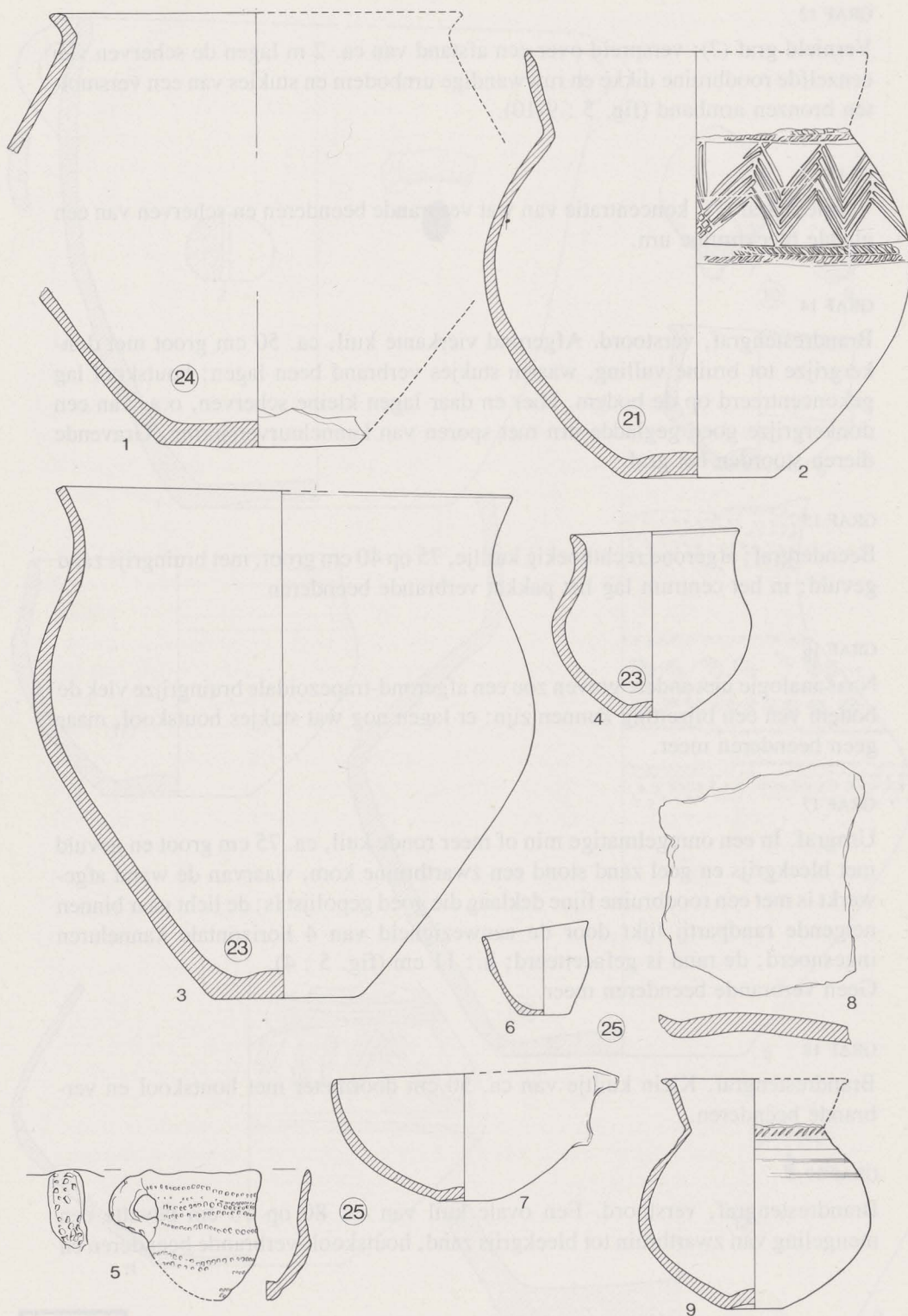

Fig. 6. De graven 21, 23, 24 en 25 (S. 1/3).

enkele bodemscherven van een kleine zwarte urn.

Krematie: volwassen individu.

GRAF 20

Urngraf. Bleekgrijs spoor van de kuil zeer vaag zichtbaar (diam.: ca. 80 cm). In het midden stond een afgerond-bikonische urn; de bruine gladde wand met donkergrijze kern is tamelijk dun; het schouderveld is boven- en onderaan door een horizontale bundel ondiepe brede groeflijnen afgebakend. Tussen beide bundels zien we een meervoudig zigzag- of chevronmotief, meermaals onderbroken door verticale groeven; de versiering is met een eerder stomp instrument uitgetekend. Hals en rand zijn niet bewaard; bew. h.: 13,5 cm (fig. 5 : 11). Verbrande beenderen werden praktisch niet teruggevonden.

GRAF 21

Urngraf. De urn stond in een kleine ca. 40 cm grote kuil met bleekgrijs zand gevuld. Het sferisch lichaam is met een uitstaande rand afgeboord, die zelf op een puntige lip uitloopt; ze is uit zwartgrijze klei- of aardewerk gemaakt, de wand is met een donkerbruine deklaag afgewerkt. Toen deze deklaag nog week was werden met een scherpe naald of spatel de siermotieven getrokken: boven- en onderaan is het schouderveld door een horizontale visgraatband begrensd, terwijl tussen beide het veld met een meervoudig zigzag- of chevronmotief werd opgevuld. De onversierde vlakken van de wand zijn goed geglad, zelfs wat gepolijst. Het grootste deel van de schuine rand is vernield; h.: 19,5 cm (fig. 6 : 2).

Krematie: kind (in de eerste levensjaren).

GRAF 22

Naar analogie met andere graven kan de afgerond-rechthoekige kuil, met houtskool en zwart zand gevuld, de plaats van een graf aanduiden. Geen krematieresten meer.

GRAF 23

Brandafvalgraf. In een ca. 75 cm grote afgeronde kuil stond een grote urn met S-profiel, donkerbruin van kleur en met gladde wand, die licht versinteld is; h.: 23,2 cm (fig. 6 : 3). Op de verbrande beenderen in de urn stond een beige- of lichtgekleurd gladwandig bijpotje, waarvan het profiel eveneens S-vormig kan genoemd worden; het lichaam is echter bol, de hals is recht en loopt uit op een naar buiten neigend inwendig afgeschuind lipje; h.: 8,7 cm (fig. 6 : 4). Over deze urn heen waren de resten van de brandstapel, houtskool, as en stukjes verbrand been in de kuil gestort.

Krematie: Juvenis (waarschijnlijk vrouwelijk).

GRAF 24

Gevonden door de heer Fr. Van Beeck, naast graf 1, op perceel Sie C, nr. 183 1 2. Geen gegevens meer over de vondstomstandigheden noch over de aanleg van het graf. De konservatietoestand van de urn doet vermoeden dat het graf al eerder gestoord was: we beschikken over de bodem en over randscherven van wat blijkbaar een bikonische urn was, bruin van kleur en gladwandig; de kleine uitstaande rand is geled; h.: geraamd op 20 cm (fig. 6 : 1).

GRAF 25

Brandafvalgraf (?). In een ca. 80 cm grote kuil, afgerond vierkant van vorm, met een door houtskool en as zwart gekleurde vulling stond een klein potje, uit donkergrijze tot zwarte zeer fijne en hardgebakken klei made gemaakt; de zeer dunne wand is glad gepolijst. Het potje heeft een sferisch lichaam, met *omphalos*-bodem en wordt bekroond door een scherp uitstaande trechtersvormige hals, die zelf door een gelede en bijna overhangende lip wordt afgeboord; van deze hals was slechts een klein deel bewaard, de rest moet al afgebroken geweest zijn vóór de bijzetting plaatsvond. Als versiering zien we in de keel een rij fijne schuine steekjes en eronder, op het schouderveld, 3 parallelle ondiepe kanneluurtsjes, waarvan de laagste boven- en onderaan door telkens 2 fijne groeflijntjes wordt vergezeld. De hoogte van het potje is gelijk aan zijn grootste breedte: 10,7 cm (fig. 6 : 9). In de as en de poeierige aarde waarmede dit potje gevuld was kon men geen resten van verbrande beenderen meer terugvinden. De opening van het kogelpotje was afgedekt door een rode wandscherf van een ruwwandige besmeten urn (fig. 6 : 8). Naast deze beker was een hemisferische maar in de vuurgloed totaal vervormde en versintelde geoorde tas neergezet; h.: 5,7 cm (fig. 6 : 7). In deze tas had men nog twee miniatuurvaasjes geplaatst. Het ene is eenvoudig trechtersvormig met de aanduiding van een buikknik en licht uitstaand randje; het is wat schuingezakt donkergrijs van kleur, sekundair verbrand; h.: 3,6 tot 4 cm (fig. 6 : 6). Het tweede, eveneens grijsrood verbrand, lijkt meer op een spitsbekertje met een plomp oortje; op de wand zien we slordig aangebrachte rijen van afgerond vierkante indrukjes, mogelijk met een stokje of botje ingeduwd; op het oortje lopen deze rijen vertikaal; h.: 6 cm (fig. 6 : 5). De resten van de brandstapel werden over dit alles heen in de kuil uitgestort.

Graftypen en grafriten

Het lijkt ons niet opportuun ver uit te weiden over de riten die op het urnenveld van Ranst toegepast werden. We kennen amper 25 bijzettingen of resten ervan op een begraafplaats, waarvan de uitgestrektheid en densiteit onbekend zijn. Van deze 25 graven zijn er 9 voor studie onbruikbaar: sommige waren gestoord of vernield, voor andere ontbreken nauwkeurige vondstomstandigheden, terwijl in enkele gevallen de herkenning als graf betwist kan worden. Bij de overblijvende 16 graven

zijn er 5 urngraven (nrs. 4, 7, 17, 20, 21), 5 brandafvalgraven (nrs. 6, 9?, 10, 23, 25?), 5 brandrestengraven (nrs. 5?, 8?, 14, 18, 19) en 1 beendergraf (nr. 15). Gezien het kleine aantal zou het gevaarlijk zijn in deze procentsgewijs tamelijk evenredige verdeling der graftypen een der karakteristieken van het urnenveld te willen zien. Om dezelfde reden — namelijk het geringe aantal — is de anthropologische identifikatie voorlopig moeilijk naar waarde te schatten. Een onderscheid zien we wel al tussen de groep der urngraven en deze van het brandafvaltype: in de eerste groep vinden we 3 van de 5 individu's geïdentificeerd als jongere mensen of kleine kinderen, waarbij zuigelingen, terwijl we in de tweede groep eerder volwassenen aantreffen (3 vrouwen en 1 man).

In verband met de grafritus mogen we nog aan enkele gegevens herinneren. Een deel van de urnen en bijgaven zijn verbrand. Schroeivlekken op de wand van urnen worden meestal verklaard door het feit dat ze dicht bij of zelfs op de brandstapel zouden gestaan hebben. Zeker verbrand zijn de 3 kleine bijpotjes uit graf 25 (fig. 6 : 5-7). Een bekend verschijnsel is ook de aanwezigheid van in de vuurgloed versmolten stukken brons in de graven, wat er op wijst dat de overledenen met hun sieraden en smuk, dus gekleed en getooid op de brandstapel werden gelegd. Twee van de als asurn gebruikte potten waren in het graf afgedekt: het kogelpotje in graf 25 door een grote scherf, de biconische urn in graf 4 door een omgekeerde schaal. Dit is een gewoonte die in onze streken relatief meer in de Centraal-Belgische urnenvelden dan in de andere groepen lijkt voor te komen.

Wat de opbouw en het uiterlijk van de graven betreft, werden geen sporen teruggevonden die op het bestaan van oppervlaktestructuren zouden wijzen, zodat we eigenlijk moeilijk anders kunnen dan van vlakgraven gewagen. Een recente ervaring ter gelegenheid van het onderzoek op het urnenveld te Donk heeft ons echter geleerd hoe voorzichtig we met zulke konklusies moeten zijn en hoe snel het beeld, dat we ons over een begraafplaats vormen, zich na verder onderzoek kan wijzigen⁽⁵⁾.

Het grafmobielier: urnen, bijpotjes en bijgaven

Rekening gehouden met het kleine aantal graven dat kon onderzocht worden moeten we toegeven over een interessant lot aardewerk te beschikken. Het geringe aantal sluit een groepsgewijze behandeling uit en dwingt ons elk stuk afzonderlijk te behandelen. Om de waarde van de aanwezigheid van enkele stukken aardewerk te Ranst duidelijk te kunnen maken, lijkt het ons nuttig enkele algemeenheden over de Urnenveldenkultuur (UVK) in het kort te herhalen. Politieke omwentelingen in het gebied van de Middellandse Zee lijken in oorzakelijk verband te staan tot de opkomst van de krematieritus, de aanleg van grote „urnenvelden”-begraafplaatsen en de verspreiding van nieuwe aardewerktypen in Centraal-Europa in de loop

⁵ L. VAN IMPE, *Urnenveld uit de Late Bronstijd en de Vroege IJzertijd te Donk*, Arch. Belg. 224, Brussel, 1980.

van de 13de eeuw v. Chr. In de noordalpine gebieden ontwikkelde deze nieuwe cultuur zich volop doorheen de 12de en de 11de eeuw (Ha A1 en A2). De enting van vreemde ingeweken UVK-elementen op regionaal verscheiden kulturen met een Bronstijdtraditie in diverse streken schiep een tamelijk gedifferentieerd beeld. Zeer vlug tonen 2 groepen een eigen identiteit: de Nedermain-Zwaabse groep, rechts van de Rijn gelegen in het mondingsgebied van Main en Neckar en tot in Beieren verspreid, en anderzijds de Rijns-Zwitserse groep, links van de Rijn, langs de Boven-Rijn en in Noord-Zwitserland verspreid. Behalve gemeenschappelijke UVK-kenmerken onderscheiden beide groepen zich ook door een eigen voorliefde voor een aantal aardewerkvormen en siermotieven. Zijn enkele geknikte schalen, spitsbekers, randloze kegelhalsurnen, amfoorurnen en bijvoorbeeld het guirlandemotief eerder kenmerkend voor de Nedermain-Zwaabse groep, dan vinden we bij de Rijns-Zwitserse UVK onder andere schouderbekers, cylinderhalsurnen, in een latere fase sferisch Gündlingen-aardewerk met uitstaande trechterrand, *Kammstrich*-versiering, enzovoorts. In de langzame Rijnaftwaartse expansie versmolten de beide „klassieke” UVK-groepen onderling en assimileerden ze lokale Bronstijdbevolkingen. Dit proces leidde tot de creatie van nieuwe UVK-groepen, die hoewel onderling sterk verbonden, toch elk een eigen gelaat laten zien. Belangrijk is de Neuwied-groep, waarvan de vondsten zich concentreren in het gebied rond Koblenz, waar Moezel, Lahn en Wied in de Rijn vloeien en verder stroomopwaarts de Moezel. Vanuit deze Neuwied-groep ging de UVK-invloed verder noordwaarts links en rechts van de Rijn. Maar niet langs deze belangrijke ader alleen bereikte de UVK-expansie onze gebieden. Vanuit Noordwest-Zwitserland en de Boven-Rijnse gebieden verspreidde de UVK-cultuur zich ook doorheen Boerdondië, de Elzas, het Saar-Moezel-gebied, naar de Champagne en zelfs tot in het Noord-Frans kustgebied.

In eigen land manifesteerde de eerste UVK-aanwezigheid zich eerder laat en ten vroegste in de loop van Ha A2. Voor de overdracht van UVK-cultuurgoed lijken vooral de mensen uit de Neuwied-groep verantwoordelijk te zijn. Een eerste grote UVK-groep die voor ons van belang is, wordt de Noordwestelijke groep genoemd, waarvan de vertegenwoordigers te vinden zijn langs de Neder-Rijn, in Zuidelijk Nederland en tot in Noordoost-België (de Kempen). Het is een groep die onder andere gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van aardewerk met kerfsnedeversiering en grafheuvelnekropolen met kringgreppels. Vanuit de andere richting, d.w.z. vanuit Noord- en Noordoost-Frankrijk zijn UVK-lieden de Scheldevallei afgezakt, waar we ze onder andere in Oost-Vlaanderen terugvinden. Vanuit het Neuwied-bekken en mogelijk via Noordoost-Frankrijk hebben Urnenvelden lieden een onderkomen gezocht in enkele grotten in de Famenne. Tussen deze 3 groepen, de Vlaamse, de Noordwestelijke en deze van de Famenne strekt zich van op de Brabantse hoogvlakte tot in Haspengouw de zgn. Midden-Belgische groep uit, die zowel Rijnse als Noordoost-Franse elementen heeft. Op dit ogenblik kunnen we de vier Belgische UVK-groepen, die tenslotte niets meer zijn dan

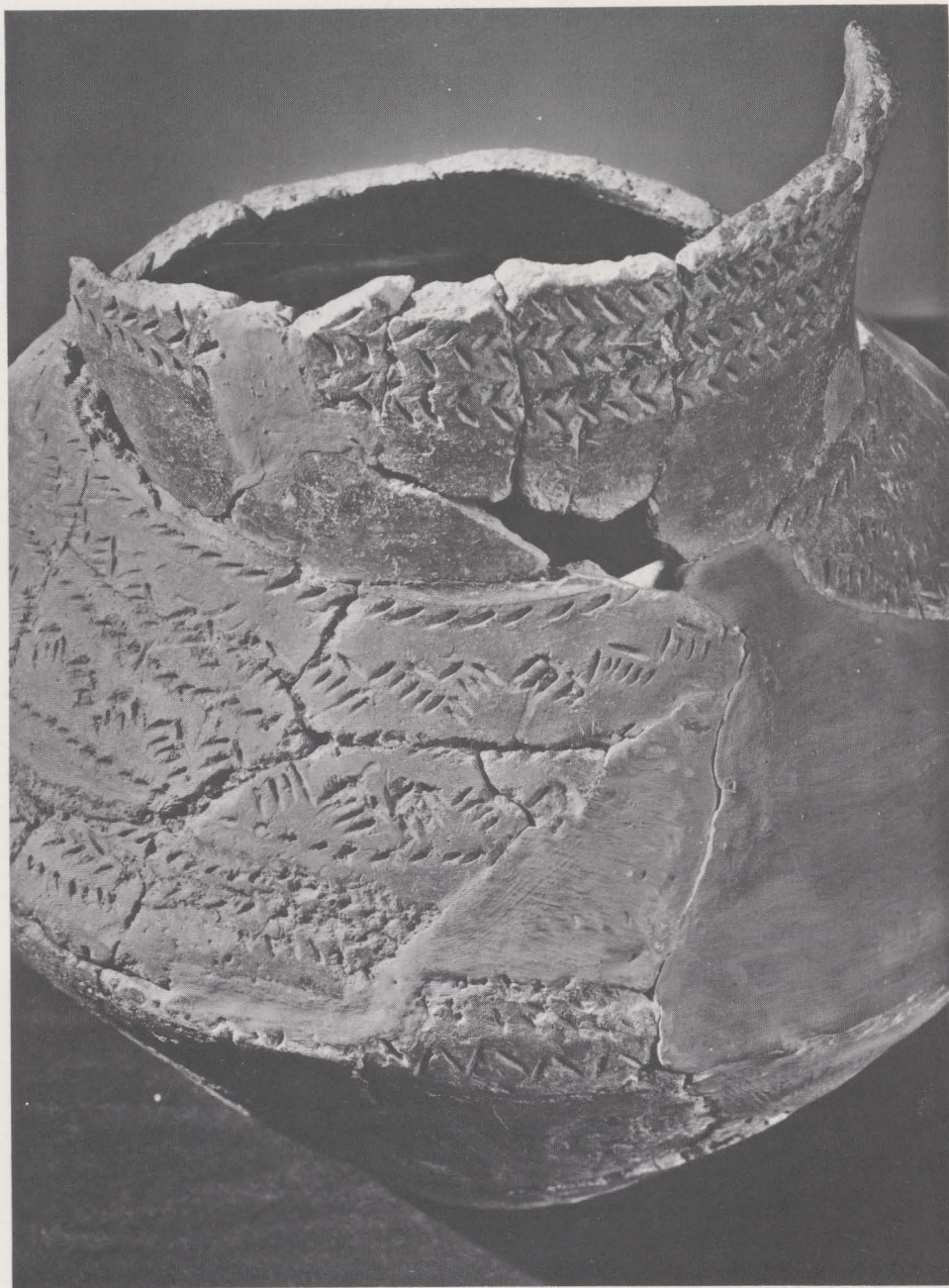

Fig. 7. Detail van het dekor op de urn uit graf 10 (Foto K.I.K., Brussel).

regionale concentraties van grafvelden, zowel inhoudelijk als geografisch nog tamelijk goed onderscheiden. Bij de afbakening van de 4 Belgische groepen moeten we er wel rekening mee houden dat de regionaal georiënteerde activiteit van de archeologische instituten het beeld enigszins kan vervalsen.

Over de aanvang van de UVK-aanwezigheid in onze streken bestaat nog wat onenigheid. G.J. Verwers neemt aan dat de vorming van de Noordwestelijke groep reeds in Ha A2 zou begonnen zijn, M. Desittere daarentegen laat deze slechts later, ten vroegste met Ha B beginnen. Deze zelfde begindatum verdedigt hij voor de Midden-Belgische groep. Daarentegen aanvaardt men wel een aanvang in Ha A2 voor de Vlaamse en voor de Famennegroep⁽⁶⁾.

Het urnenmateriaal van Ranst laat duidelijk nog een sterke binding met de „klassieke” Boven-Rijnse UVK zien. Het oudste graf lijkt nr. 10 te zijn. Door het ontbreken van de randpartij verliest de urnvorm op zich wel wat aan dateringswaarde. We mogen echter wel aannemen dat deze grote biconische urn op de licht trechtervormige hals met een omgeslagen rand of lip afgeboord was. De vorm is tamelijk vroeg te noemen, d.w.z. hoofdzakelijk Ha A, kan echter ook nog in het begin van Ha B opduiken. Het is een regelmatige verschijning in de graven van de Vlaamse UVK-groep. De combinatie van de siermotieven — gearceerde driehoeken, groeven en visgraatbanden — komt op heel wat urnen voor en kan in de meest uiteenlopende technieken uitgevoerd zijn. Opmerkelijk bij deze pot is dat het hele decor in korendruk uitgevoerd werd, terwijl er ons ook geen andere voorbeelden bekend zijn waarop siermotieven zo hoog op de hals herhaald werden (fig. 7). Een gelijkaardige schikking van de korendrukmotieven op het schouderveld zien we bij voorbeeld op de biconische trechterhalsurn uit graf 3 in Bergeyk-Wilreit⁽⁷⁾. De beste tegenhangers vinden we in het rijke vlakgraf van Reichenau (Kr. Konstanz): enkele biconische urnen dragen er rijen gearceerde driehoekjes in korendruk, gekombineerd met horizontale groeven en kannelurbundels. Mede door de andere bijgaven wordt het graf op het einde van Ha A, ten laatste in het prille begin van Ha B gedateerd⁽⁸⁾. Het bijpotje uit graf 10 van Ranst kan ons voor

⁶ Enkele recente bijdragen: M. DESITTERE, *De Urnenveldenkultuur in het gebied tussen Neder-Rijn en Noordzee (Per. A en B)*, Diss. Arch. Gand. 11, Brugge, 1968. — ID., Quelques considérations sur l'âge du bronze final et le premier âge du fer en Belgique et dans le sud des Pays-Bas, *Helinium* 14, 1974, 105-134. — ID., Autochtones et immigrants en Belgique et dans le sud des Pays-Bas au Bronze Final, *Diss. Arch. Gand.* 16 (= *Acculturation and Continuity in Atlantic Europe mainly during the Neolithic period and the Bronze Age. Papers pres. at the IVth Atlantic Coll., Ghent 1975*, ed. S.J. DE LAET), Brugge, 1976, 77-94. — W. KIMMIG, Zur Frage der Urnenfelderkultur am Niederrhein, *Helinium* 10, 1970, 39-51. — G.J. VERWERS, The Late Bronze Age in the Lower Rhine Area, *Anal. Praeh. Leid.* 4, 1971, 57-67.

⁷ M. DESITTERE, *Urnenveldenkultuur*, 42 en fig. 39: 5.

⁸ W. KIMMIG, *Die Urnenfelderkultur in Baden, Röm.-Germ. Forsch.* 14, Berlin, 1940, 34-36, 44, 66-67, 79-86, 144; Taf. 34: vooral 6-7-9.

de datering van de urn weinig of niets helpen. De vorm met zijn trechtervormig onderdeel, de steile schouderpartij en de scherp omgeslagen lip, komt van Ha A tot B onveranderd voor⁽⁹⁾. Interessanter zijn wel de beide speldekoppen (fig. 5 : 7-8). Hoewel onversierd doet de vorm toch denken aan spelden met eivormige kop, de zgn. *Pfahlbaunadeln* en aan enkele min of meer uivormige speldekoppen, alle in Ha B1 te dateren⁽¹⁰⁾.

Een urn die we op typologische gronden ook nog tamelijk vroeg binnen Ha B moeten plaatsen is de biconische pot uit graf 4 (fig. 4 : 2, en 8). De samengestelde fries van meanders en gearceerde wolfstand is uitgevoerd in een techniek die afgeleid zou zijn van de in Ha A2 langs de Boven-Rijn gebruikelijke *Kammstrich*. De meanderdekors waren toen echter zeldzaam en kwamen erg in de mode in Ha B1. Het motief dat in de Rijns-Zwitserse UVK-groep zeer geliefd was moet ons waarschijnlijk via Noordoost-Frankrijk bereikt hebben; in de Midden-Rijnse UVK vinden we het slechts zelden⁽¹¹⁾. In heel wat graven uit Noordoost-Frankrijk en uit het Saar-Moezel-gebied kennen we aardewerk dat met meanders en met wolfstandfriezen versierd is, al dan niet met elkaar gekombineerd en dat op de overgang van Ha A2 naar B1 gedateerd wordt⁽¹²⁾. Uit eigen land kennen we slechts één andere urn met meanderversiering, namelijk in graf 13 te Donk, terwijl een drietal exemplaren in Noord-Brabant gevonden werden⁽¹³⁾. Is deze urn op zich vroeg te dateren, dan kunnen we dit niet zeggen van de schaal waarmee ze afgedekt was (fig. 4 : 1). Deze schaal met breed subhorizontaal standvlak en gebogen lage opstaande wand kennen we niet uit zulke vroege grafkonteksten en is naar ons gevoel een recenter element, wat natuurlijk niet zonder belang is voor de datering van het graf. Het lijkt ons niet uitgesloten dat een van de Urnenveldenlieden in Ranst een bij toeval in de bodem ontdekte urn voor een nieuwe begraafing herbruikt heeft. Dit kan ten vroegste op het einde van Ha B, mogelijk zelfs nog in de vroege IJzertijd gebeurd zijn.

Voor komvormige biconische urnen met kleine schuine rand zoals deze uit de graven 2 en 24 vinden we zowel versierde als onversierde parallellen, o.a. in het al

⁹ ID., 32-36. — E. VOGT, *Die spätbronzezeitl. Keramik d. Schweiz und ihre Chronologie*, *Denkschr. Schweiz. Naturforsch. Gesellsch.* 56, Abh. 1, Zürich, 1930, 65-66: Reihe XII; Taf. VIII, 278-288.

¹⁰ W. KIMMIG, *Urnfelderkultur*, 108-109. — V. RYCHNER, *L'âge du bronze final à Auvergnier (Lac de Neuchâtel, Suisse)*, *Auvergnier 1-2 = Cahiers d'Arch. Rom.* 15-16, Lausanne, 1979, 70 en fig. 82: 19 en 25. — W. KUBACH, *Die Nadeln in Hessen und Rheinhessen*, *Praeh. Bronzefunde XIII.* 3, München, 1977, 490-502.

¹¹ M. DESITTERE, Urnenveldenvaatwerk met meanderversiering, *Helinium* 4, 1964, 48-52.

¹² N. SANDARS, *Bronze Age Cultures in France*, Cambridge, 1957, 161-166, fig. 38; 201-203, fig. 49: o.a. aardewerk uit de Grotte de Nermont (Yonne). — A. KOLLING, *Späte Bronzezeit am Saar und Mosel*, *Saarbr. Beitr. z. Altertumsk.* 6, Bonn, 1968, 41, 89, 95-96; 161 en 213; Abb. 26; Taf. 2: 1: graf van Berndorf (Kr. Daun).

¹³ L. VAN IMPE, *Donk*, Pl. III, 4. — M. DESITTERE, Urnenveldenvaatwerk, 48-52.

eerder vernoemde graf van Reichenau (overgang A2-B1) en in het B1-graf van Donaueschingen⁽¹⁴⁾. Slankere en mooi versierde potten vond men in de grot van Han⁽¹⁵⁾. Voor zover we dit hebben kunnen nagaan worden in Noordwest-Zwitserland de nog biconische modellen eerder in begin Ha B gedateerd, en de meer afgeronde vormen later⁽¹⁶⁾.

Na enkele graven en stuks aardewerk behandeld te hebben die, zo menen we toch, kenmerken hadden die we vooral in de Ha B1-horizont terugvonden, zijn er ook enkele graven waarvan het mobilier eerder affiniteiten vertoont met de jongere Ha B-horizont van de Zuidwest-Duitse en Zwitserse UVK-groep. Het onderscheid tussen vroeg en laat binnen Ha B was reeds sinds lang bekend, maar werd echter maar duidelijk geformuleerd door E. Gersbach. Hoewel men het aardewerk en de bronzen op basis van hun associaties tamelijk goed in meestal elkaar opvolgende horizonten heeft kunnen schikken, blijkt de UVK van bij de aanvang tot en met Ha B1 een kontinu verloop gekend te hebben. Ha B2, ook wel de jongere B-fase genoemd en grosso modo in tijd met de 9de-8ste eeuw v. Chr. gelijkgesteld, betekent een bijna totale breuk met al wat voorafgaat. Men heeft vastgesteld dat oudere grafvelden niet meer verder worden bezet, nieuwe in gebruik worden genomen, dat heel wat nederzettingen verlaten werden en nieuwe op de hoogten ingericht werden en dat bronsdepots werden verstopt. Ook in het aardewerk is het verschil met de oudere B-horizont zeer goed merkbaar: in plaats van de tot dan toe gebruikelijke urnvormen die vooral hoekige profielen hadden, worden plots eerder sferische recipiënten gebruikt, waarvan vele een kenmerkende trechterhals hebben. Dit is slechts maar één van de vele verschillen. Tevens valt het op dat men de oeroude gewoonte om tumuli boven de graven op te werpen terug opneemt⁽¹⁷⁾. Voor deze jongere fase zijn een aantal graven uit de nekropolen van Gündlingen, Ihringen, Liptingen en Singen typische vertegenwoordigers. Het zijn vindplaatsen, waarvan de namen soms eponiem gebruikt worden⁽¹⁸⁾.

Hoewel het UVK-vaatwerk ten onzent niet altijd door een Zuidwest-Duits-Zwitserse UVK-bril bekeken mag worden en een parallel tweeledig horizon-

¹⁴ W. KIMMIG, *Urnenfelderkultur*, 80-81, Taf. 34: 10. — E. GERSBACH, Ein Beitrag zur Untergliederung der jüngeren Urnenfelderzeit (Hallstatt B) im Raume der südwestdeutsch-schweizerischen Gruppe, 41. *Jb. Schweiz. Ges. Urgesch.* 1951, 176-177; Abb. 10: 7.

¹⁵ M.E. MARIËN, Les habitats au Trou de Han. *Éléments chronologiques du Bronze final*, *Bull. Koninkl. Mus. Kunst Gesch.* 46, 1974, 227-228, fig. 3.

¹⁶ V. RYCHNER, *Auvernier*, 26, 91-94 en Pl. 24: 2-3; cf. b.v. Pl. 29: 2. Onder andere de konkave binnenrand zou een Ha B1-element zijn.

¹⁷ E. GERSBACH, Ein Beitrag zur Untergliederung ..., 1951. De driedelige Ha B-opdeling naar H. Müller-Karpe heeft de laatste 20 jaren een polemiek op gang gebracht die nog niet ten einde lijkt. Het moet hier echter volstaan er op te wijzen dat de basis zelf van deze indeling in de loop der laatste jaren ernstig werd ondermijnd.

¹⁸ W. KIMMIG, *Urnenfelderkultur*, Abb. 3-4; Taf. A en p. 25-30. — Id., Ein Grabfund der jüngeren Urnenfelderzeit von Singen am Hohentwiel, *Praehist. Zeitschr.* 34/35, 1949/50, 288-313. — E. GERSBACH, o.c.

Fig. 8. Detail van de versiering op de urnen uit de graven 21 (boven) en 4 (onder)
(Foto K.I.K., Brussel).

tensysteem niet vol te houden is, zijn er bij ons toch graven en grafvelden waarin we gelijkende kenmerken kunnen onderscheiden. Dit is ook het geval in Ranst, waar enkele stuks aardewerk „Ha B2-achtig” zijn.

Zo is er bij voorbeeld de urn uit graf 21, waarvan de sferische vorm met de trechterhals en de eenvoudige geschuinde lip aan zgn. Gündlingen-vormen herinnert. Verder valt de zorg op die aan de afwerking van de vaaswand besteed werd. Het motief van de sierband op het schouderveld — de meervoudige zigzag tussen twee visgraatbanden in gestyleerde korendruk (fig. 6 : 2 en fig. 8) — is tamelijk oud en komt langs de Boven-Rijn al sinds meerdere eeuwen voor en is later ook nog in gebruik gebleven⁽¹⁹⁾. Ook bij ons vinden we het motief op totaal verschillende urnvormen terug en in diverse technieken op de wand aangebracht. Enkele goede parallellen zijn er in Best (graf 63) en Goirle (nrs. 73, 83 en 6/11)⁽²⁰⁾. Men vergelijk ook met de versiering op het dekseldoosje uit graf 20 op het urnenveld van Neerpelt-Achelse Dijk en op het urntje uit graf 24 van Achel-Pastoorsbos⁽²¹⁾. Een verwante versiering komt voor op het afgerond-bikonisch urnfragment in graf 20 te Ranst (fig. 5 : 11). De motieven — meervoudige zigzag, driehoeken en parallelle groeven — zijn hier met een stompe spatel op de wand getekend: het is een sierwijze die in de Rijns-Zwitserse UVK-groep onder andere op schalen en kommen werd toegepast, vooral dan op de binnenzijde⁽²²⁾.

Een typische vertegenwoordiger van de B2-fase is ook het als asurn gebruikte kogelpotje uit graf 25 (fig. 6 : 9). Wie gewend is aan het gewone urnenmateriaal in onze streken, dat nogal eens dikwandig kan zijn en meestal uit een met scher- vengruis gemagerde kleiaarde gemaakt is, kan er niet aan twifelen dat dit fijne zeer dunwandige en perfect afgewerkte potje een importstuk moet zijn. Het behoort tot een groep bekers die opvallen door hun sferisch lichaam, al dan niet met gemarkeerd schouderveld en dat eindigt op een brede uitstaande hals. De versiering die meestal heel eenvoudig is, kan, zoals te Ranst, bestaan uit een combinatie van parallelle groeflijnen en kanneluren, en soms met fijne insteekjes in de keel of juist onder het lineaire dekor. Het is een typisch produkt van de Rijns-Zwitserse UVK-groep en werd veel gebruikt door de lieden die de Zwitserse en de Oost-Franse meeroeverdorpen bevolkten, onder andere bij deze rond het Lac du Bourget

¹⁹ Chr. UNZ, Die spätbronzezeitliche Keramik in Südwestdeutschland und in Ostfrankreich, *Praeh. Zeitschr.* 48, 1973, 31, 35, 37-40, 63, 75; cf. Taf. 7: 8-10.

²⁰ M. DESITTERE, *Urnenveldenkultuur*, 42-43 en fig. 44: 7, 48: 1 en 51: 4,6. — G.J. VERWERS, A Late Bronze Age / Early Iron Age Urnfield at Goirle, Prov. Noord-Brabant, *Anal. Praeh. Leid.* 2, 1966, 42; fig. 5: 6/11 en 9: 73 en 83.

²¹ G. BEEX-H. ROOSSENS, *Een urnenveld te Achel-Pastoorsbos*, *Arch. Belg.* 96, Brussel, 1967, afb. 12: 7. — H. ROOSSENS-G. BEEX-L. VAN IMPE, *Bijzettingen uit de Urnenveldentijd te Neerpelt, Grote Heide en Achelse Dijk*, *Arch. Belg.* 178, Brussel, 1975, fig. 8: 20.

²² U. RUOFF, Die Phase der entwickelten und ausgehenden Spätbronzezeit im Mittelland und Jura, in *Ur- und Frühgeschichtl. Arch. Schweiz III: Die Bronzezeit*, Basel, 1971, 76 en Abb. 6: 20. — V. RYCHNER, *Auvernier*, 88-89.

(Savoie)⁽²³⁾. Waarschijnlijk is het tot bij ons geraakt door bemiddeling van de UVK-lieden langs de Haute-Marne — waar we de vorm terugvinden in de tumulus van Rolampont — en van deze in de Champagnestreek. In dit laatste gebied vinden we trouwens de beste parallel voor het kogelpotje, namelijk in graf B 14 van het urnenveld van Aulnay-aux-Planches⁽²⁴⁾. Tussen Ranst en de Oost-Franse vondsten kunnen enkele gelijkaardige bekertjes in vlakgraven te Court-Saint-Etienne dienstig zijn als tussenschakel⁽²⁵⁾. Voor de andere bijgaven die naast dit kogelpotje in graf 25 werden neergezet behoeft de hemisferische tas geen commentaar (fig. 6 : 7). Het profiel van het miniaturbekertje doet denken aan steile biconische urnvormen die nogal eens onder een ruwwandige gedaante voorkomen (fig. 6 : 6). Een tegenhanger van groot formaat kan bijvoorbeeld een urn uit Temse-Veldmolenwijk zijn⁽²⁶⁾. Voor het andere geoorde bekertje kennen wij geen vergelij-

Fig. 9. Het bijpotje uit graf 1 (Foto K.I.K., Brussel).

²³ E. VOGT, *Die spätbronzezeit. Keramik*, 47-56: Reihe VI; Taf. IV-V, fig. 135 e.v. — V. RYCHNER, *Auvernier*, 26 (groupe 1: petits pots typiques), 94-95; Pl. 35-36.

²⁴ N. SANDARS, *Bronze Age Cultures...*, 218-255; cf. fig. 56. — B. CHERTIER, *Les nécropoles de la civilisation des Champs-d'Urnes dans la région des marais de Saint-Gond (Marne)*, VIIIe suppl. à *Gallia Préhist.*, Paris, 1976, 127-128 en fig. 24: 7; cf. fig. 24-26.

²⁵ M.E. MARIËN, *Trouvailles du Champ d'urnes et des tombelles hallstattiennes de Court-Saint-Etienne*, *Monogr. d'Arch. Nat.* 1, Brussel, 1958, 164, fig. 55-56 en 49-50; 169, fig. 32A; cf. 160-161. 180-181.

²⁶ M. DESITTERE, *Urnenveldenkultuur*, 68 en fig. 94: 1.

kingsmateriaal (fig. 6 : 5)⁽²⁷⁾.

Voor enkele andere urnen is het niet zo direct mogelijk de datering te voorzien van een etiket vroeg of laat en moeten we met een Ha B als dusdanig vrede nemen. Zo bij voorbeeld met graf 1, waarin het mooie bijpotje tamelijk zuivere Rijns-Zwitserse invloed verraaft, maar waarvan de vorm in wezen niet verschilt van deze van het bijpotje in graf 10 en dus van dezelfde dateringsmarge kan genieten (fig. 3 : 3 en fig. 9). De versiering die uit een combinatie van een groevenbundel en een korendrukfries bestaat is typisch voor het Rijns-Zwitserse UVK-materiaal⁽²⁸⁾. De urn in graf 1, met haar afgerond biconische vorm met cylinderhals en de tot een minimum herleide afgeschuinde lip, kan zeker niet eerder dan Ha B geplaatst worden (fig. 3 : 2). Dit geldt trouwens ook voor de urn uit graf 7, die op enkele details na, dezelfde vorm heeft (fig. 3 : 4). Deze urnen gaan terug op biconische cylinderhalsurnen uit Ha A. Hun verdere ontwikkeling over urnen met meer afgerond naar potten met beginnend S-profiel van het einde van Ha B en zelfs Ha C werd door M. Desittere geschetst⁽²⁹⁾. Een vergelijkbaar exemplaar is een met pseudo-meanders versierde urn uit Bergeyk⁽³⁰⁾. In het bijpotje van graf 23 kunnen we tenslotte een verkleining van deze gedevolueerde cylinderhalsurnen herkennen (fig. 6 : 4).

Het kleine vaasje met twee tegenover elkaar gestelde tuitjes, dat met de cylinderhalsurn in graf 7 meegegeven is vanuit typologisch oogpunt een zuigflesje (fig. 3 : 6). Het kleine formaat en de plompe afwerking doen ons aan een echt functioneel gebruik twijfelen. Mogelijk is het eerder een stuk speelgoed. Eigenaardig is wel dat het eivormig lichaam vertikaal staat, terwijl dit bij de meeste zuigflesjes, zo het niet bolvormig is, horizontaal ligt⁽³¹⁾. Voor de datering van het graf zelf helpt het ons niets.

Moeilijk in de tijd te situeren is de tonvormige urn uit graf 6 (fig. 5 : 1). Gelijkaardige potten werden als asurn gebruikt te Aalter-Oostergem en Massemen, waar hun datering voorlopig bepaald werd door hun ligging in de nabijheid van beter dateerbare graven⁽³²⁾. In de Midden-Belgische groep komen ze ook wel voor, onder andere in heuvel 47 te Saint-Vincent⁽³³⁾. Hetzelfde kan men zeggen van de diepe trechtervormige kom met rechte wanden en op de rand gemonteerde

²⁷ De basisvorm moet waarschijnlijk in de reeks bekers met spitse bodem van E. Vogt's *Reihe II* te zoeken zijn.

²⁸ E. VOGT, *Die spätbronzezeit. Keramik*, 65-66: Reihe XII; Taf. VIII, fig. 278-288. — W. KIMMIG, *Urnenfelderkultur*, 32-36, 86.

²⁹ M. DESITTERE, *Urnenfelderkultur*, 65-66.

³⁰ Id., *Urnenfeldervaatwerk*, 50-52, fig. 3.

³¹ Cl. EIBNER, Die urnenfelderzeitliche Sauggefäße. Ein Beitrag zur morphologischen und ergologischen Umschreibung, *Praehist. Zeitschr.* 48, 1973, 144-199.

³² M. DESITTERE, *Urnenfelderkultur*, 68 en fig. 81: 5-6, 83: 4 en 86: 7.

³³ M.E. MARIËN, *La nécropole à tombelles de Saint-Vincent*, *Monogr. d'Arch. Nat.* 3, Brussel, 1964, 79-80, 145; fig. 57.

oren uit graf 9 (fig. 4 : 3). Zulke kommen en tassen van diverse afmetingen en al dan niet van handvatsels voorzien vinden we zowel in de vroege als de latere Hallstattfasen.

De hoge urn met S-vormig profiel uit graf 23 hoort in tegenstelling tot de vorige urnen thuis in de vroege IJzertijd (fig. 6 : 3). Iets hoekiger exemplaren komen vanaf Ha C voor in enkele graven te Court-Saint-Etienne⁽³⁴⁾. Bij de keramiek is er tenslotte het kommetje met de door kanneluren ingesnoerde mondopening uit graf 17 (fig. 5 : 4). Tegenhangers vinden we in het Rijnland, maar niet eerder dan de vroege IJzertijd⁽³⁵⁾.

Enkele kleinere bijgaven tenslotte behoeven weinig commentaar. De twee versmolten stukjes van bronzen armbanden uit de graven 6 en 12 zijn te klein voor identifikatie. In graf 6 lag ook nog een eenvoudige kleiaarden kraal. Als laatste herinneren we nog aan de bladgouden bekleding van een open ringetje. Het juiste gebruik ervan is onbekend: de funktionele interpretatie gaat van oor- tot neusring⁽³⁶⁾. Behalve te Ranst kennen we zulke ringetjes ook nog uit graven uit Borsbeek (graf 10), uit Herstal (graf 3 en 1 losse vondst) en tenslotte komen er twee uit de grot van Han⁽³⁷⁾.

³⁴ Id., *Court-Saint-Etienne*, 90-93, fig. 13: 2 en 4 (T. XXII en XXIII); 170-174, fig. 33: 39 en 40.

³⁵ H.-E. JOACHIM, *Die Hunsrück-Eifel-Kultur am Mittelrhein*, Beih. Bonn. Jahrb. 29, Köln-Graz, 1968, 23 en Taf. 7 B5, 8 B3, 11 C1, 11 E1, 12 C1 en 13 A2.

³⁶ S.J. DE LAET, *Prehistorische kulturen*, 453.

³⁷ L. VAN IMPE, *Een urnenveld te Borsbeek*, Arch. Belg. 140, Brussel, 1972, 15 — J. ALÉNIUS-LECERF, *Sondages dans un champ d'urnes à Herstal*, Id. 157, Brussel, 1974, fig. 8 en 13. — M.E. MARIËN-L. VANHAECKE, *Nieuwe vondsten in de grot van Han*, Brussel, 1965, afb. 7.

NABESCHOUWINGEN

Het is al gauw een waagstuk om de kronologische evolutie van een urnenveld te schetsen, wanneer men slechts over 16 bruikbare graven kan beschikken. Er lijken ons nochtans voldoende elementen bij elkaar om dit zeer ruw te kunnen doen. Het vroegste graf te Ranst is zeker nr. 10, waarvoor we zonder twijfel een datering vroeg in de Ha B1-fase (ca. 10de eeuw) mogen aannemen. In deze vroege fase horen ook de bijzettingen 2 en 24. Moelijker te situeren is graf 4, dat ondanks de aanwezigheid van een typologisch vroege urn, toch eerder laat aangelegd schijnt. Andere bijzettingen — nrs. 1, 20, 21 en 25 — leverden aardewerk op dat kenmerken van de jongere B-fase bezit. Voor enkele andere, de nrs. 5, 6 en 9, kunnen we moeilijk zo precies zijn en zal een Ha B-datering zonder meer moeten volstaan. Het aardewerk uit de graven 17 en 23 laat er weinig twijfel over bestaan dat de begraafplaats ook nog na het einde van de late Bronstijd in gebruik bleef, een vaststelling die trouwens voor de meeste van onze urnenvelden geldt. Het begin van de IJzertijd betekent hier geen breuk.

Bij de behandeling van het aardewerk in de voorgaande bladzijden hebben we meer dan eens gewezen op de enge typologische band met het Boven-Rijnse UVK-gebied. Het urnenveld op het Ranstveld is niet het enige waarin dit opvalt. Enkele kilometers daarvandaan ligt het rond 1850 ontdekte urnenveld van Zandhoven-„Begijnenbos”, waarvan een aantal potten zgn. klassieke UVK-kenmerken bezit. We vinden er enkele bekertjes die hun beste parallellen ook langs de Boven-Rijn hebben, zowel in vorm als in de versiering (o.a. een motief dat op korendruk lijkt), en enkele potten met fijne kanneluurversiering op de buikwand⁽³⁸⁾. Aardewerk met zulke klassieke UVK-kenmerken vinden we ook in de grafvelden van Borsbeek en Grobbendonk⁽³⁹⁾. In Donk getuigt de urn in graf 72 van zulke invloed⁽⁴⁰⁾. Verder zien we ook zulk aardewerk in de vlakgravennekroop van Court-Saint-Étienne, in de urnenvelden van Biez en Noville, in de nederzetting van Lens-Saint-Servais en tenslotte in enkele vindplaatsen van de zgn. Famenne-groep (o.a. Han en Sinsin)⁽⁴¹⁾. De overdracht van deze klassieke UVK-elementen lijkt niet door bemiddeling van de Neder-Rijnse UVK-groepen gebeurd te zijn. We kunnen de sporen van deze overdracht vanuit West-Zwitserland, Oost-Frankrijk en het Boven-Rijngebied eerder volgen via Boergondië, het Saar-

³⁸ M. DESITTERE, *Urnenfeldenkultuur*, fig. 79.

³⁹ Id., fig. 76: 2-3. — L. VAN IMPE, *Borsbeek*, graf 3 (afb. 3: 2), 4 (afb. 4: 2) en 5 (afb. 5: 2).

⁴⁰ L. VAN IMPE, *Donk*, p. 26-27 en Pl. X, 1.

⁴¹ M.E. MARIËN, *Court-Saint-Étienne*, 192-193. — Id., *Oud-België*, Antwerpen, 1952, fig. 239-240. — Id., *Les habitats au Trou de Han*. — S.J. DE LAET, *Prehist. kulturen*, 456-461. — A. DE LOË, *Fouille ... à Biez*, *Ann. Soc. r. Arch. Brux.* 12, 1898, 61. — Id., *Fouilles à Noville-sur-Méhaigne*, *Id.*, 27, 1913, 208-215. — M. DESITTERE, *Urnenfeldenkultuur*, fig. 102-103.

Moezelgebied en de Champagnestreek⁽⁴²⁾. De aanwezigheid van de urnen met vertikale en schuine kanneluurversiering op de buikwand, die o.a. te Zandhoven aanwezig is, moet van daaruit verklaard worden⁽⁴³⁾. Ten dele zullen de dragers van deze UVK-elementen dezelfde geweest zijn als deze die verantwoordelijk waren voor de import van een reeks bronzen vanuit het *Pfahlbau*-gebied, de Boven-Rijn en Oost-Frankrijk naar Midden- en Zuid-België⁽⁴⁴⁾. De verspreidingskaarten laten trouwens een duidelijk onderscheid zien met het Scheldebekken, dat in tegenstelling tot het Maasbekken, volledig op het Atlantische westen georiënteerd was.

De vraag naar de band van de UVK-lieden te Ranst met één van de urnenveldengroepen, zoals deze in ons land werden bepaald lijkt mij moeilijk te beantwoorden. Het gebruik van het vlakgraf is nogal eens een argument geweest om de urnenvelden van de Vlaamse groep te identificeren. Door de aanwezigheid echter van de tamelijk sterke klassieke UVK-invloed lijken een aantal urnenvelden die tussen de Vlaamse groep en deze van de Kempen liggen eerder aan de Midden-Belgische groep verwant. Wij doelen hier op de urnenvelden van Ranst, Zandhoven, Borsbeek, Grobbendonk, Meerhout en Donk. Een toewijzing tot een groep zonder meer is echter onmogelijk. In deze urnenvelden lijken de diverse invloedsferen — de Neder-Rijnse en de Boven-Rijnse via Noordoost-Frankrijk zich nogal eens te doorkruisen.

⁴² A. KOLLING, *Späte Bronzezeit*, 127-130. — J.P. MILLOTTE, Le Jura et les Plaines de Saône aux âges des métaux, *Ann. Litt. Besançon* 59 (Archéol. 16), Paris, 1963, 146-149.

⁴³ W. KIMMIG, *Zur Frage*, 39-51.

⁴⁴ M.E. MARIËN, Les axes Escaut et Meuse à l'âge du bronze, *Bull. Mus. R. Art et Hist.* 23, 1951, 45-48. — M. DESITTERE, Autochtones et immigrants, 84.

INHOUDSTAFEL

Inleiding	5
De graven	8
Beschrijving	8
Graftypen en grafriten	18
Het grafmobielier: urnen, bijpotjes en bijgaven	19
Nabeschouwingen	30

SERVICE
NAT. DI